

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাঃ

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা (Indian Knowledge Tradition - IKT) বুলিলে হাজাৰ হাজাৰ বছৰ ধৰি ভাৰতীয় উপ-মহাদেশত গঢ়ি উঠা এক শৃংখলাবদ্ধ আৰু সৰ্বাংগীণ জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰক বুজায়। ইয়াৰ এক বিশেষ বৈশিষ্ট্য হ'ল যে ইয়াত বিজ্ঞান, দৰ্শন আৰু আধ্যাত্মিকতাক পৃথক কৰি চোৱা নহয়, বৰঞ্চ ইটো আনটোৰ সৈতে জড়িত বুলি গণ্য কৰা হয়।

তলত ইয়াৰ মূল বিভাগসমূহ উদাহৰণসহ চমুকৈ আলোচনা কৰা হ'ল:

১. দৰ্শন আৰু তৰ্কশাস্ত্ৰ (Darshana)

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা গভীৰ বৌদ্ধিক অনুসন্ধানৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। ইয়াত আস্তিক (বেদক স্বীকাৰ কৰা) আৰু নাস্তিক (বৌদ্ধ, জৈন আদি) — এই দুই ধৰণৰ দৰ্শনৰ চৰ্চা পোৱা যায়।

- **উদাহৰণ:** ন্যায় (Nyaya) দৰ্শনে তৰ্কশাস্ত্ৰ আৰু জ্ঞানতত্ত্বৰ এক প্ৰণালীবদ্ধ পদ্ধতি আৰম্ভ কৰিছিল, যিয়ে ভাৰতত বৈজ্ঞানিক চিন্তাধাৰাৰ আধাৰ শিলা স্থাপন কৰিছিল।

২. গণিত আৰু জ্যোতিৰ্বিজ্ঞান (Ganita and Jyotisha)

ভাৰতীয় পণ্ডিতসকলে গণিতক সকলো বিজ্ঞানৰ ভিতৰত সৰ্বোচ্চ স্থান দিছিল। আধুনিক গোলকীয় গণিতৰ মূল ভেটি স্থাপনত ভাৰতৰ অৱদান অপৰিসীম।

- **উদাহৰণ:** শূন্য (Zero) ৰ ধাৰণা আৰু দশমিক স্থানমান পদ্ধতি (Decimal Place Value System) ভাৰততে আৱিষ্কাৰ হৈছিল। পঞ্চম শতিকাৰ আৰ্যভট্টই পৃথিৱীৰ পৰিধি সঠিকভাৱে গণনা কৰিছিল আৰু পৃথিৱীয়ে নিজ মেৰুদণ্ডৰ চাৰিওফালে ঘূৰে বুলি প্ৰমাণ কৰিছিল।

৩. স্বাস্থ্য আৰু জীৱন বিজ্ঞান (Ayurveda)

আয়ুৰ্বেদ ("জীৱনৰ বিজ্ঞান") হ'ল বিশ্বৰ অন্যতম পুৰণি চিকিৎসা পদ্ধতি। ই শৰীৰ, মন আৰু পৰিৱেশৰ মাজত ভাৰসাম্য ৰক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে।

- **উদাহৰণ:** সুশ্ৰুত সংহিতাত (খ্ৰীষ্টপূৰ্ব ৬০০) ৩০০তকৈও অধিক অস্ত্ৰোপচাৰৰ বিৱৰণ আছে। নাকৰ প্লাষ্টিক চাৰ্জাৰী (Rhinoplasty) আৰু চকুৰ ছানি কটা অস্ত্ৰোপচাৰৰ বাবে সুশ্ৰুতক "অস্ত্ৰোপচাৰৰ পিতৃ" বুলি জনা যায়।

৪. ভাষাবিজ্ঞান আৰু ব্যাকৰণ (Vyakarana)

ভাৰতীয় পৰম্পৰাত ভাষাক এক অতি নিখুঁত আৰু বৈজ্ঞানিক আহিলা হিচাপে গণ্য কৰা হয়।

- **উদাহৰণ:** পাণিনিৰ 'অষ্টাধ্যায়ী' (খ্ৰীষ্টপূৰ্ব চতুৰ্থ শতিকা) হ'ল সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ প্ৰায় ৪,০০০টা নিয়মৰ এক সংকলন। ইয়াৰ যৌক্তিক গাঁথনি ইমান উন্নত যে ইয়াক আধুনিক কম্পিউটাৰ প্ৰোগ্ৰামিং ভাষাৰ সৈতে তুলনা কৰা হয়।

৫. পৰিৱেশ তত্ত্ব আৰু স্থাপত্য (Vastu and Krishi)

প্ৰকৃতিৰ সৈতে মিলা-প্ৰীতিৰে চলিবলৈ দৈনন্দিন জীৱনত জ্ঞানৰ প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল। পৰিৱেশৰ শক্তিৰ সৈতে সংগতি ৰাখি স্থাপত্য নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল।

- **উদাহৰণ:** বাস্তৱ শাস্ত্ৰই ঘৰৰ নক্সা কেনেকুৱা হ'লে পোহৰ, বায়ু আৰু স্থানৰ সঠিক ব্যৱহাৰ হ'ব তাৰ নিৰ্দেশনা দিয়ে। তেনেদৰে কৃষি-পৰাশৰত বহনক্ষম কৃষি পদ্ধতি আৰু জল ব্যৱস্থাপনাৰ জ্ঞান পোৱা যায়।

সাৰাংশ

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাৰ মূল চালিকা শক্তি হ'ল ইয়াৰ নিৰন্তৰতা আৰু বহুত্ববাদ। এই পৰম্পৰাই গুৰু-শিষ্য সম্বন্ধৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে আৰু বিশ্বাস কৰে যে প্ৰকৃত জ্ঞানেই পাৰ্থিৱ উন্নতি আৰু আধ্যাত্মিক মুক্তি — এই উভয়কে প্ৰদান কৰিব লাগে।

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাৰ বৈচিত্ৰ্যই আমাৰ দেশৰ হাজাৰ হাজাৰ বছৰীয়া বৌদ্ধিক যাত্ৰাক প্ৰতিফলিত কৰে। তলত ইয়াৰ উৎপত্তি আৰু ক্ৰমবিকাশৰ এক চমু আলোচনা আগবঢ়োৱা হ'ল:

১. জ্ঞান পৰম্পৰাৰ বৈচিত্ৰ্য (Diversity of Knowledge Traditions)

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা কেৱল ধৰ্মীয় নহয়, ই আছিল বহুতো ধাৰাৰ সংমিশ্ৰণ:

- **বৌদ্ধিক দৰ্শন:** ইয়াত বেদক স্বীকাৰ কৰা 'আস্তিক' (ন্যায়, সাংখ্য, যোগ আদি) আৰু বেদক স্বীকাৰ নকৰা 'নাস্তিক' (বৌদ্ধ, জৈন আৰু চাৰ্বাক) — এই সকলোবোৰ দৰ্শনৰ স্থান আছে।
- **ব্যৱহাৰিক বিজ্ঞান:** কৃষি, স্থাপত্য (বাস্তৱ), চিকিৎসা (আয়ুৰ্বেদ) আৰু ধাতুবিদ্যাৰ দৰে বিজ্ঞানসমূহ ইয়াত সমানেই গুৰুত্বপূৰ্ণ আছিল।
- **আঞ্চলিক বৈচিত্ৰ্য:** উত্তৰৰ সংস্কৃত পৰম্পৰাৰ পৰা দক্ষিণৰ তামিল 'সংগম' সাহিত্যলৈকে আৰু অসমৰ পৰম্পৰাগত ওজা-পালি বা সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ দৰে আঞ্চলিক জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰে ইয়াক চহকী কৰিছে।

২. উৎপত্তি (Origin)

ভাৰতীয় জ্ঞানৰ শিপা প্ৰধানকৈ তিনিটা উৎসৰ পৰা আৰম্ভ হৈছে:

- **সিন্ধু উপত্যকা সভ্যতা:** নগৰ পৰিকল্পনা, ওজন আৰু জোখ-মাপৰ সঠিক ধাৰণাৰ পৰা ব্যৱহাৰিক জ্ঞানৰ আৰম্ভণি হৈছিল।
- **বৈদিক যুগ:** বেদ আৰু উপনিষদৰ জৰিয়তে সৃষ্টিতত্ত্ব আৰু আত্মাৰ দৰে গভীৰ দাৰ্শনিক চিন্তাৰ উৎপত্তি হয়।
- **মৌখিক পৰম্পৰা (Oral Tradition):** ভাৰতীয় জ্ঞানৰ এটা ডাঙৰ অংশ হাজাৰ বছৰ ধৰি লিখনীৰ পৰিৱৰ্তে অতি নিখুঁত 'স্মৃতি' আৰু 'শ্ৰুতি'ৰ (শুনি মনত ৰখা) মাধ্যমেৰে এচামৰ পৰা আন এচামলৈ গৈছিল।

৩. মূল্যায়ন (Evaluation)

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাক বিচাৰ কৰিলে কেইটামান বিশেষ দিশ ফুটি উঠে:

- **সামগ্ৰিক দৃষ্টিভঙ্গী (Holistic View):** ইয়াত জ্ঞানক খণ্ড-খণ্ডকৈ চোৱা নহয়। উদাহৰণস্বৰূপে, এজন চিকিৎসকৰ বাবে দৰ্শন আৰু প্ৰকৃতিৰ জ্ঞান থকাটোও বাধ্যতামূলক আছিল।
- **যুক্তিনিৰ্ভৰতা:** যদিও ইয়াক 'পৰম্পৰা' বুলি কোৱা হয়, কিন্তু ই অন্ধবিশ্বাসৰ ওপৰত নহয়, বৰঞ্চ প্ৰশ্ন কৰা আৰু যুক্তিক গুৰুত্ব দিয়াৰ ওপৰতহে প্ৰতিষ্ঠিত আছিল (যেনে— বাদ-বিবাদ বা তৰ্ক)।
- **পৰিবৰ্তনশীলতা:** এই পৰম্পৰা স্থবিৰ নহয়; সময়ৰ লগে লগে বৌদ্ধ, জৈন আৰু পৰৱৰ্তীকালত মধ্যযুগীয় চুফী-ভক্তি আন্দোলনৰ প্ৰভাৱত এই ধাৰাসমূহ বিকশিত হৈছে।

সাৰাংশ: ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাৰ বৈচিত্ৰ্যই প্ৰমাণ কৰে যে ভাৰত কেৱল আধ্যাত্মিক দেশেই নহয়, ই আছিল বিশ্বৰ বিজ্ঞান আৰু চিন্তাৰ অন্যতম প্ৰধান কেন্দ্ৰ। আজিৰ গোলকীয় সমস্যাসমূহ (যেনে— মানসিক চাপ বা পৰিৱেশ প্ৰদূষণ) সমাধানৰ বাবে এই প্ৰাচীন অথচ আধুনিক জ্ঞানৰ প্ৰাসংগিকতা পুনৰ বৃদ্ধি পাইছে।

ভাৰতীয় ইতিহাসৰ বিভিন্ন সময়ছোৱাত জ্ঞান পৰম্পৰাৰ যি বিৱৰ্তন ঘটিছিল, তাক তলত দিয়া ধৰণে চমুকৈ আলোচনা কৰিব পাৰি:

১. প্ৰাচীন যুগ (খ্ৰীষ্টপূৰ্ব ৩০০০ – খ্ৰীষ্টীয় ৬০০)

এই সময়ছোৱা ভাৰতীয় জ্ঞানৰ আধাৰ হিচাপে গণ্য কৰা হয়।

- **সিদ্ধু সভ্যতা:** নগৰ পৰিকল্পনা, উন্নত নিষ্কাষণ ব্যৱস্থা আৰু ধাতুবিদ্যাৰ ব্যৱহাৰিক জ্ঞানৰ ইয়াত প্ৰচলন আছিল।
- **বৈদিক আৰু উত্তৰ-বৈদিক যুগ:** বেদ, উপনিষদ আৰু বেদাংগসমূহৰ চৰ্চা হৈছিল। এই সময়তে ব্যাকৰণ (পাণিনি), জ্যোতিৰ্বিজ্ঞান আৰু গণিতৰ (শুল্ল সূত্ৰ) ভেটি স্থাপন হৈছিল।
- **বৌদ্ধ আৰু জৈন ধাৰা:** তৰ্কশাস্ত্ৰ, অহিংসা আৰু নৈতিক শিক্ষাৰ নতুন ধাৰা এই সময়তে বিকশিত হৈছিল।

২. ধ্ৰুপদী বা সোণালী যুগ (খ্ৰীষ্টীয় ৬০০ – ১২০০)

এই কালছোৱাত বিজ্ঞান আৰু দৰ্শনে শিখৰ স্পৰ্শ কৰিছিল।

- **বিজ্ঞান আৰু গণিত:** আৰ্যভট্ট, বৰাহমিহিৰ আৰু ব্ৰহ্মগুপ্তই মহাকাশ বিজ্ঞান আৰু গণিতৰ (শূন্য আৰু দশমিক পদ্ধতি) ক্ষেত্ৰত বিপ্লৱ আনিছিল।
- **চিকিৎসা:** সুশ্ৰুত আৰু চৰকৰ চিকিৎসা পদ্ধতিয়ে আয়ুৰ্বেদক এক সম্পূৰ্ণ বিজ্ঞান হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল।
- **বিশ্ববিদ্যালয়:** নালন্দা, তক্ষশীলা আৰু বিক্ৰমশীলাৰ দৰে প্ৰাচীন বিশ্ববিদ্যালয়ে বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ শিক্ষাৰ্থীক আকৰ্ষিত কৰিছিল।

৩. মধ্য যুগ (খ্ৰীষ্টীয় ১২০০ – ১৮০০)

এই সময়ছোৱাত জ্ঞানৰ সমন্বয় আৰু আঞ্চলিক ভাষাসমূহৰ বিকাশ ঘটিছিল।

- **সাংস্কৃতিক সমন্বয়:** ইণ্ডো-পাৰ্চিয়ান (Indo-Persian) শৈলীৰ শিক্ষা আৰু স্থাপত্যৰ বিকাশ ঘটে। জ্যোতিৰ্বিজ্ঞানৰ চৰ্চাৰ বাবে 'যন্তৰ-মন্তৰ'ৰ দৰে মানমন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল।
- **ভক্তি আৰু চুফী আন্দোলন:** শংকৰদেৱ (অসম), কবীৰ, নানক আদিৰ দৰে সন্তসকলে জ্ঞানক সৰল কৰি আঞ্চলিক ভাষাত জনসাধাৰণৰ মাজলৈ লৈ গৈছিল।
- **কাৰিকৰী জ্ঞান:** কাপোৰ বোৱা, হস্তশিল্প আৰু যুদ্ধবিদ্যাৰ উন্নত কৌশল এই সময়ত বিকশিত হৈছিল।

৪. আধুনিক যুগ (১৮০০ – বৰ্তমান)

পাশ্চাত্য শিক্ষাৰ সৈতে ভাৰতীয় পৰম্পৰাৰ মুখামুখি হোৱা সময়।

- **নৱজাগৰণ:** ৰাজা ৰামমোহন ৰায়, স্বামী বিবেকানন্দ আদিয়ে ভাৰতীয় দৰ্শনক আধুনিক বিজ্ঞানৰ সৈতে সংমিশ্ৰিত কৰি নতুন ধাৰাৰ সৃষ্টি কৰে।

- **প্ৰতিষ্ঠানিক শিক্ষা:** ব্ৰিটিছ শাসনকালত ইংৰাজী শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ ঘটে, কিন্তু একে সময়তে জগদীশ চন্দ্ৰ বসু, চি. ভি. বমনৰ দৰে বিজ্ঞানীয়ে ভাৰতীয় মেধাৰ পৰিচয় দিয়ে।
- **বৰ্তমানৰ স্থিতি:** আজি যোগ, আয়ুৰ্বেদ আৰু প্ৰাচীন বাস্তৱ জ্ঞানক আধুনিক গোলকীয় প্ৰেক্ষাপটত পুনৰ মূল্যায়ন কৰা হৈছে (যেনে— ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি ২০২০)।

সাৰাংশ: ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা এক বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ ধাৰা, যি যুগ-যুগান্তৰ ধৰি নিজৰ অস্তিত্ব ৰক্ষা কৰি আহিছে। ই কেৱল পুথিগত বিদ্যাই নহয়, বৰঞ্চ এক জীৱন শৈলী যি পৰিবৰ্তনৰ সৈতে নিজক খাপ খুৱাই লৈছে।

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা (Indian Knowledge Tradition) বিষয়টোৰ ওপৰত পৰীক্ষা বা আলোচনাৰ বাবে হ'ব পৰা কিছুমান সম্ভাৱ্য প্ৰশ্ন তলত দিয়া হ'ল।

১. চমু প্ৰশ্ন (Short Questions - ২ বা ৩ নম্বৰৰ বাবে)

- ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা বুলিলে কি বুজায়?
- পানিনিৰ 'অষ্টাধ্যায়ী' কিয় গুৰুত্বপূৰ্ণ?
- ভাৰতীয় গণিতলৈ আৰ্যভট্টৰ দুটা মূল অৱদান উল্লেখ কৰা।
- আয়ুৰ্বেদৰ দুখন প্ৰধান গ্ৰন্থৰ নাম লিখা।
- 'শূণ্য' (Zero) ৰ আৱিষ্কাৰে বিশ্বক কেনেদৰে সহায় কৰিছিল?
- ভাৰতীয় দৰ্শনৰ 'আন্তিক' আৰু 'নাস্তিক' ধাৰাৰ মাজৰ পাৰ্থক্য কি?

২. মধ্যমীয়া প্ৰশ্ন (Medium Questions - ৫ নম্বৰৰ বাবে)

- প্ৰাচীন ভাৰতীয় শিক্ষা ব্যৱস্থাত 'নালন্দা' বা 'তক্ষশীলা' বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ভূমিকা আলোচনা কৰা।
- ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাত 'সুশ্ৰুত'ক কিয় 'অস্ত্ৰোপচাৰৰ পিতৃ' বোলা হয়?
- মধ্যযুগত ভাৰতীয় জ্ঞানৰ বিকাশত ভক্তি আন্দোলনৰ প্ৰভাৱ কেনেকুৱা আছিল?
- ভাৰতীয় স্থাপত্য বিদ্যা বা 'বাস্তু শাস্ত্ৰ'ৰ বৈজ্ঞানিক ভিত্তিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখা।
- প্ৰাচীন ভাৰতীয় জ্যোতিৰ্বিজ্ঞানৰ ক্ৰমবিকাশৰ বিষয়ে এটি চমু টোকা লিখা।

৩. ৰচনামূলক প্ৰশ্ন (Long Questions - ১০ বা ১২ নম্বৰৰ বাবে)

- ভাৰতীয় ইতিহাসৰ বিভিন্ন সময়ছোৱাত (প্ৰাচীন, মধ্য আৰু আধুনিক) জ্ঞান পৰম্পৰাৰ বিৱৰ্তনৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰা।
- "ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত ঐক্যৰ এক সুন্দৰ নিদৰ্শন" — কথাষাৰৰ সত্যতা বিচাৰ কৰা।
- আধুনিক যুগৰ গোলকীয় সমস্যাসমূহ (যেনে— স্বাস্থ্য, পৰিৱেশ) সমাধানৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাৰ প্ৰাসংগিকতা আলোচনা কৰা।
- ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাৰ উৎপত্তি আৰু ইয়াৰ মূল উৎসসমূহৰ (বেদ, মৌখিক পৰম্পৰা আদি) বিষয়ে এটি প্ৰৱন্ধ লিখা।

৪. অতি চমু/এক নম্বৰীয়া প্ৰশ্ন (Objective Type)

- 'যোগ সূত্ৰ' কোনে ৰচনা কৰিছিল? (উত্তৰ: মহৰ্ষি পতঞ্জলি)
- পৃথিৱীয়ে নিজ মেৰুদণ্ডৰ চাৰিওফালে ঘূৰে বুলি কোৱা প্ৰথম ভাৰতীয় বিজ্ঞানীজন কোন আছিল? (উত্তৰ: আৰ্যভট্ট)

- সিদ্ধ সভ্যতাৰ মানুহে ধাতুবিদ্যাৰ জ্ঞান পাইছিলনে? (উত্তৰ: হয়)
- কোনখন ভাৰতীয় গ্ৰন্থত প্ৰথমবাৰৰ বাবে জ্যামিতিৰ (Geometry) উল্লেখ পোৱা যায়? (উত্তৰ: শুল্ক সূত্ৰ)
- ভাৰতীয় গণিতশাস্ত্ৰলৈ মহাকাশ বিজ্ঞানী তথা গণিতজ্ঞ আৰ্যভট্টৰ দুটা অন্যতম আৰু মৌলিক অৱদান তলত উল্লেখ কৰা হ'ল:
- ১/ দশমিক স্থানমান পদ্ধতি আৰু শূণ্যৰ ব্যৱহাৰ: আৰ্যভট্টই তেওঁৰ 'আৰ্যভটীয়' গ্ৰন্থত দশমিক স্থানমান পদ্ধতি (Decimal Place Value System) ব্যৱহাৰ কৰিছিল। যদিও তেওঁ আধুনিক শূণ্যৰ চিহ্নটো ব্যৱহাৰ কৰা নাছিল, তথাপিও তেওঁ 'খ' (kha) শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰি খালী ঠাই বা শূণ্যৰ ধাৰণাটো গাণিতিকভাৱে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। তেওঁৰ এই পদ্ধতিয়েই পাছলৈ আধুনিক অংকশাস্ত্ৰৰ ভেটি গঢ়ি তুলিছিল।
- ২/ পাই (π) ৰ সঠিক মান নিৰ্ণয়: আৰ্যভট্টই পাই (π) ৰ মান নিৰ্ণয় কৰাৰ এক অতি উন্নত পদ্ধতি দিছিল। তেওঁৰ হিচাপ অনুসৰি পাইৰ মান আছিল ৩.১৪১৬, যিটো বৰ্তমানৰ আধুনিক গণিতৰ মানৰ সৈতে অতি আচৰিত ধৰণে মিলি যায়। তেওঁ এইটোও বুজাই দিছিল যে পাইৰ মান এটা অপৰিমেয় সংখ্যা (Irrational number)।

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা (Indian Knowledge Tradition বা IKT) বুলিলে ভাৰতীয় উপ-মহাদেশত হাজাৰ হাজাৰ বছৰ ধৰি বিকশিত হোৱা এক বিশাল আৰু সমৃদ্ধিশালী জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰক বুজায়। ই কেৱল পুথিগত শিক্ষাই নহয়, বৰঞ্চ এক জীৱন দৰ্শন, য'ত বিজ্ঞান, আধ্যাত্মিকতা, সমাজনীতি আৰু ব্যৱহাৰিক শিল্পক একত্ৰিত কৰি চোৱা হয়।

ইয়াৰ মূল বৈশিষ্ট্যসমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল:

- সামগ্ৰিক দৃষ্টিভঙ্গী (Holistic Approach): ভাৰতীয় পৰম্পৰাত জ্ঞানক বিভিন্ন ভাগত (যেনে— বিজ্ঞান বনাম ধৰ্ম) ভাগ কৰা নহয়। ইয়াত বিশ্বাস কৰা হয় যে সকলো জ্ঞান পৰম্পৰাৰ সৈতে জড়িত।
- উৎস: ইয়াৰ মূল উৎসসমূহ হ'ল— বেদ, উপনিষদ, পুৰাণ, মহাকাব্য (ৰামায়ণ-মহাভাৰত), আৰু বিভিন্ন শাস্ত্ৰ যেনে— অৰ্থশাস্ত্ৰ, আয়ুৰ্বেদ, নাট্যশাস্ত্ৰ আদি।
- মৌখিক পৰম্পৰা (Oral Tradition): বহু শতিকা ধৰি এই জ্ঞান অতি নিখুঁতভাৱে গুৰু-শিষ্য পৰম্পৰাৰ জৰিয়তে মুখ বাগৰি এচামৰ পৰা আন এচামলৈ গৈছিল, যাক 'শ্ৰুতি' আৰু 'স্মৃতি' বুলি কোৱা হয়।
- প্ৰায়োগিক বিজ্ঞান: ইয়াত গণিত (শূণ্যৰ ব্যৱহাৰ), জ্যোতিৰ্বিজ্ঞান, চিকিৎসা (আয়ুৰ্বেদ আৰু যোগ), ধাতুবিদ্যা আৰু কৃষিৰ দৰে বিষয়সমূহৰ অত্যন্ত উন্নত চৰ্চা আছিল।
- মূল লক্ষ্য: ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাৰ প্ৰধান লক্ষ্য হ'ল মানুহৰ পাৰ্থিৱ উন্নতি (Abhyudaya) আৰু আধ্যাত্মিক মুক্তি (Nishreyasa) লাভ কৰা।

চমুকৈ ক'বলৈ গ'লে, প্ৰকৃতিৰ সৈতে ভাৰসাম্য ৰাখি মানৱ জাতিৰ সৰ্বাংগীণ কল্যাণৰ বাবে ভাৰতীয় মনীষীসকলে যি চিন্তাধাৰা আৰু পদ্ধতিৰ বিকাশ ঘটাইছিল, তাকেই ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা বোলা হয়।

'শূণ্য' (Zero) ৰ আৱিষ্কাৰ কেৱল এটা সংখ্যাৰ আৱিষ্কাৰ নাছিল, বৰঞ্চ ই আছিল মানৱ সভ্যতা আৰু বিজ্ঞানৰ ইতিহাসত এক বৈপ্লৱিক পৰিৱৰ্তন। ই বিশ্বক কেনেদৰে সহায় কৰিছিল, তাৰ কেইটামান প্ৰধান দিশ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল:

১. দশমিক স্থানমান পদ্ধতিৰ ভেটি (Foundation of Place Value System)

শূণ্যৰ আৱিষ্কাৰৰ আগতে ডাঙৰ সংখ্যাবোৰ লিখাটো অতি কঠিন আছিল। শূণ্যই এটা 'প্লেচহোল্ডাৰ' (Placeholder) হিচাপে কাম কৰে, যিয়ে ১০, ১০০, ১০০০ আদি সংখ্যাবোৰৰ পাৰ্থক্য বুজাত সহায় কৰে। ইয়াৰ ফলত অতি বিশাল সংখ্যাবোৰো অতি সহজে লিখিব পৰা হ'ল।

২. গাণিতিক গণনা সৰলীকৰণ (Simplification of Calculations)

শূণ্য অবিহনে যোগ, বিয়োগ, গুণ আৰু ভাগ কৰাটো অতি জটিল আছিল (যেনে— ৰোমান সংখ্যাত গুণ-ভাগ কৰাটো প্ৰায় অসম্ভৱ আছিল)। শূণ্যৰ ব্যৱহাৰে জটিল গাণিতিক সমস্যাবোৰ খন্তেকতে সমাধান কৰিব পৰা কৰি তুলিলে, যিয়ে সমগ্ৰ বিশ্বৰ বাণিজ্য আৰু বিজ্ঞানক গতিশীল কৰিলে।

৩. কলন গণিত আৰু উচ্চ গণিত (Calculus and Advanced Mathematics)

আধুনিক গণিতৰ শাখা যেনে— কলন গণিত (Calculus), বীজগণিত (Algebra) আৰু ত্ৰিকোণমিতি শূণ্যৰ ধাৰণা অবিহনে সম্ভৱ নহ'লহেঁতেন। শূণ্য আৰু 'অসীম' (Infinity) ৰ ধাৰণাটো এটা মুদ্ৰাৰ ইপিঠি-সিপিঠিৰ দৰে, যিয়ে মহাকাশ বিজ্ঞান আৰু পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ গৱেষণাত সহায় কৰে।

৪. কম্পিউটাৰ আৰু ডিজিটেল বিপ্লৱ (Binary System and Computing)

বৰ্তমানৰ ডিজিটেল বিশ্বখন 'বাইনাৰী চিষ্টেম'ৰ (Binary System) ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত, য'ত কেৱল দুটা অংক ব্যৱহাৰ কৰা হয়: ০ আৰু ১। যদি ভাৰতীয় গণিতজ্ঞই শূণ্যৰ ধাৰণা নিদিলেহেঁতেন, তেন্তে আজিৰ আধুনিক কম্পিউটাৰ, ইণ্টাৰনেট বা স্মাৰ্টফোন একোৱেই সম্ভৱ নহ'লহেঁতেন।

৫. অৰ্থনীতি আৰু বাণিজ্য (Economics and Trade)

শূণ্যৰ ব্যৱহাৰে বেংকিং খণ্ড আৰু হিচাপ-নিকাচ (Accounting) ব্যৱস্থাতোক এক সঠিক ৰূপ দিলে। ইয়াৰ ফলত বিশ্বজুৰি লেনদেন আৰু অৰ্থনৈতিক পৰিকল্পনা কৰাটো সহজ হৈ পৰিল।

সাৰাংশ: চমুকৈ ক'বলৈ গ'লে, শূণ্যই মানুহক "একো নাই" (Nothingness) ক গাণিতিকভাৱে প্ৰকাশ কৰিবলৈ শিকালে, যাৰ ফলত মানুহে পৃথিৱীৰ পৰা মহাকাশলৈ সকলো বস্তুৰ নিখুঁত হিচাপ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ল। সেইবাবেই কোৱা হয় যে— ভাৰতীয়ই শূণ্য নিদিয়া হ'লে পৃথিৱীখন বৈজ্ঞানিকভাৱে বহু পিছ পৰি থাকিলহেঁতেন।

ভাৰতীয় দৰ্শনত 'আস্তিক' আৰু 'নাস্তিক' শব্দ দুটাক জনপ্ৰিয় ধাৰণাৰ (ঈশ্বৰ বিশ্বাস) পৰিৱৰ্তে **'বেদৰ প্ৰামাণ্যতা***'ৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি শ্ৰেণীবিভাজন কৰা হয়। ইয়াৰ মূল পাৰ্থক্যসমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল:

১. মূল পাৰ্থক্য: বেদৰ প্ৰতি দৃষ্টিভংগী

- আস্তিক:** যিবোৰ দৰ্শনে বেদক চূড়ান্ত সত্য বুলি স্বীকাৰ কৰে আৰু বেদৰ প্ৰামাণ্যতাৰ ওপৰত বিশ্বাস কৰে, সেইবোৰক 'আস্তিক' দৰ্শন বোলা হয়।
- নাস্তিক:** যিবোৰ দৰ্শনে বেদক স্বীকাৰ নকৰে আৰু বেদৰ কৰ্তৃত্ব অস্বীকাৰ কৰে, সেইবোৰক 'নাস্তিক' দৰ্শন বোলা হয়।

আন্তিক আৰু নাস্তিক দৰ্শনৰ ভাগসমূহ

ভাৰতীয় পৰম্পৰাত এই দুই ধাৰাৰ অধীনত কেইবাটাও শাখা আছে:

বৈশিষ্ট্য	আন্তিক দৰ্শন (Orthodox)	নাস্তিক দৰ্শন (Heterodox)
মূল ধাৰা	ইয়াক 'ষড়-দৰ্শন' (ছয়টা ভাগ) বুলি কোৱা হয়।	ইয়াক প্ৰধানকৈ তিনিটা ভাগত ভগোৱা হয়।
শাখাসমূহ	১. ন্যায়, ২. বৈশেষিক, ৩. সাংখ্য, ৪. যোগ, ৫. মীমাংসা আৰু ৬. বেদান্ত।	১. চাৰ্বাক, ২. বৌদ্ধ আৰু ৩. জৈন।
ঈশ্বৰ বিশ্বাস	আন্তিক দৰ্শনৰ সকলো শাখাই যে ঈশ্বৰক স্বীকাৰ কৰে তেনে নহয় (যেনে— সাংখ্য), কিন্তু তেওঁলোকে বেদক স্বীকাৰ কৰে।	এওঁলোকে বেদ আৰু ঈশ্বৰ কোনো একোকে স্বীকাৰ নকৰে।

জ্ঞান লাভৰ উৎস

- আন্তিক:** এওঁলোকে প্ৰত্যক্ষ (Direct Perception) আৰু অনুমানৰ লগতে 'শব্দ' অৰ্থাৎ বেদৰ বাণীক জ্ঞানৰ অন্যতম প্ৰধান উৎস বুলি গণ্য কৰে।
- নাস্তিক:** এওঁলোকে নিজৰ অভিজ্ঞতা, যুক্তি আৰু তৰ্ককহে গুৰুত্ব দিয়ে। উদাহৰণস্বৰূপে, চাৰ্বাক দৰ্শনে কেৱল চকুৰে দেখা পোৱা (প্ৰত্যক্ষ) বস্তুকহে সত্য বুলি মানে।

পৰকাল আৰু আত্মাৰ ধাৰণা

- আন্তিক:** এই দৰ্শনসমূহে আত্মাৰ অস্তিত্ব আৰু পুনৰ্জন্মৰ ওপৰত বিশ্বাস ৰাখে (যদিও প্ৰতিটো শাখাৰ ব্যাখ্যা বেলেগ বেলেগ)।
- নাস্তিক:** বৌদ্ধ আৰু জৈন ধাৰাই ধৰ্ম আৰু মোক্ষক গুৰুত্ব দিলেও চাৰ্বাক দৰ্শনে পৰকাল বা আত্মাক সম্পূৰ্ণ অস্বীকাৰ কৰি কেৱল বৰ্তমানৰ ভৌতিক সুখক গুৰুত্ব দিয়ে।

সাৰাংশ:

সাধাৰণ অৰ্থত আমি ঈশ্বৰ বিশ্বাসীক আন্তিক আৰু অবিশ্বাসীক নাস্তিক বুলি কওঁ, কিন্তু ভাৰতীয় দৰ্শনৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত— যিয়ে বেদক মানে তেওঁ আন্তিক আৰু যিয়ে নেমানে তেওঁ নাস্তিক।

১/ **চৰক সংহিতা (Charaka Samhita):** ইয়াক আয়ুৰ্বেদৰ চিকিৎসাবিজ্ঞান বা ঔষধৰ (Internal Medicine) আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ গ্ৰন্থ বুলি গণ্য কৰা হয়। ইয়াৰ ৰচক হ'ল মহৰ্ষি চৰক।

২/ **সুশ্ৰুত সংহিতা (Sushruta Samhita):** এই গ্ৰন্থখন প্ৰধানকৈ অস্ত্ৰোপচাৰ বা চাৰ্জাৰীৰ (Surgery) ওপৰত আধাৰিত। ইয়াৰ ৰচক হ'ল মহৰ্ষি সুশ্ৰুত।

এই দুখন গ্ৰন্থৰ সৈতে 'অষ্টাংগ হৃদয়'ক মিলাই একেলগে আয়ুৰ্বেদৰ 'বৃহত ত্ৰয়ী' (The Great Triad) বুলি কোৱা

প্ৰশ্নঃ "ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত ঐক্যৰ এক সুন্দৰ নিদৰ্শন" — কথাষাৰৰ সত্যতা বিচাৰ কৰা।

"ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত ঐক্যৰ এক সুন্দৰ নিদৰ্শন" — এই উক্তিটো ভাৰতীয় সভ্যতাৰ মূল আধাৰ। ভাৰতীয় জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰটো কোনো এটা নিৰ্দিষ্ট ধৰ্ম, ভাষা বা অঞ্চলৰ মাজত সীমাবদ্ধ নহয়, বৰঞ্চ ই এক বিশাল সংমিশ্ৰণ। তলত দিয়া দিশসমূহৰ পৰা এই কথাষাৰৰ সত্যতা বিচাৰ কৰিব পাৰি:

১. দৰ্শনৰ বৈচিত্ৰ্য আৰু লক্ষ্যৰ ঐক্য

ভাৰতীয় দৰ্শনত পৰম্পৰ বিৰোধী যেন লগা বহুতো ধাৰা আছে। এফালে বেদক মানি চলা আন্তিক (ন্যায়, সাংখ্য, যোগ আদি) দৰ্শন আৰু আনফালে বেদক অস্বীকাৰ কৰা নাস্তিক (বৌদ্ধ, জৈন, চাৰ্বাক) দৰ্শন। কিন্তু এই সকলোবোৰৰ মাজত এটা মৌলিক ঐক্য আছে— সেয়া হ'ল 'সত্যৰ অনুসন্ধান'। সকলো দৰ্শনেই মানুহক দুখৰ পৰা মুক্তি দি কেনেদৰে পৰম জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰি, সেই একেটা লক্ষ্যৰে কাম কৰে।

২. বিভিন্ন উৎসৰ সমন্বয়

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাৰ উৎপত্তি কোনো এটা উৎসৰ পৰা হোৱা নাই। ইয়াত যিদৰে বৈদিক ঋষিসকলৰ অৱদান আছে, তেনেদৰে শ্ৰমণ (বৌদ্ধ-জৈন) পৰম্পৰা আৰু জনজাতীয় লোকসকলৰ পৰম্পৰাগত জ্ঞানৰো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা আছে। উদাহৰণস্বৰূপে, আয়ুৰ্বেদৰ জ্ঞানত হিমালয়ৰ পৰা আৰম্ভ কৰি দক্ষিণ ভাৰতৰ অৰণ্যৰ বনৌষধিৰ জ্ঞান সংমিশ্ৰিত হৈ আছে। উৎস বেলেগ হ'লেও ইয়াৰ লক্ষ্য একেই— 'সৰ্বৈ ভৱন্ত সুখিনঃ' (সকলোৱে সুখত থাকক)।

৩. আঞ্চলিক ভাষা আৰু সৰ্বভাৰতীয় চেতনা

ভাৰতীয় জ্ঞানৰ চৰ্চা সংস্কৃতৰ উপৰিও পালি, প্ৰাকৃত, তামিল আৰু পৰৱৰ্তীকালত অসমীয়া, বাংলা, মাৰাঠী আদি আঞ্চলিক ভাষাত হৈছিল। অসমৰ মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম, দক্ষিণৰ ভক্তি আন্দোলন আৰু উত্তৰ ভাৰতৰ সন্তসকলৰ চিন্তাধাৰাৰ ভাষা বেলেগ হ'লেও তেওঁলোকৰ আধ্যাত্মিক আৰু নৈতিক বাৰ্তা একেই আছিল। এই ভাষিক বৈচিত্ৰ্যই ভাৰতীয় জ্ঞানক একত্ৰিতহে কৰিছিল।

৪. বিজ্ঞান আৰু আধ্যাত্মিকতাৰ মিলন

ভাৰতীয় পৰম্পৰাত বিজ্ঞান (গণিত, জ্যোতিৰ্বিজ্ঞান) আৰু আধ্যাত্মিকতাক দুটা পৃথক মেৰু বুলি গণ্য কৰা নহয়। এজন যোগীয়ে যিদৰে মনৰ শান্তি বিচাৰে, এজন গণিতজ্ঞই (যেনে— আৰ্যভট্ট) সেই একেই একাগ্ৰতাৰে ব্ৰহ্মাণ্ডৰ বহস্য ভেদ কৰিব বিচাৰে। এই সামগ্ৰিক দৃষ্টিভঙ্গীয়েই (Holistic View) বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ জ্ঞানসমূহক এটা সুঁতিত বান্ধি ৰাখিছে।

৫. গ্ৰহণশীলতা আৰু সহনশীলতা

ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাই বাহিৰৰ পৰা অহা জ্ঞানকো আঁকোৱালি লৈছে। মধ্যযুগত ইণ্ডো-পাৰ্চিয়ান জ্ঞানৰ সৈতে ভাৰতীয় জ্যোতিষ বা স্থাপত্যৰ যি মিলন ঘটিল, সি ভাৰতীয় জ্ঞানক অধিক চহকীহে কৰিলে। 'আনো ভদ্রাঃ ক্ৰতৰো যন্ত বিশ্বতঃ' (বিশ্বৰ সকলো ফালৰ পৰা সু-চিন্তাসমূহ আমালৈ আহক)— এই বৈদিক আদৰ্শই বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত ঐক্য স্থাপন কৰিছে।

উপসংহাৰ: গতিকে ক'ব পাৰি যে, ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা এখন বিশাল বাগিচাৰ দৰে, য'ত বিভিন্ন ৰঙৰ ফুল ফুলিছে। ফুলবোৰ দেখাত বেলেগ হ'লেও সিহঁতৰ সুবাস আৰু যি মাটিৰ পৰা সিহঁতে ৰস আহৰণ কৰিছে, সেয়া একেই। এই বৈচিত্ৰ্যই ভাৰতীয় জ্ঞানক দুৰ্বল কৰাৰ পৰিৱৰ্তে অধিক শক্তিশালী আৰু সৰ্বজনীন কৰি তুলিছে।

প্ৰাচীন ভাৰতীয় শিক্ষা ব্যৱস্থাত 'নালন্দা' বা 'তক্ষশীলা' বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ভূমিকা:

প্ৰাচীন ভাৰতত নালন্দা আৰু তক্ষশীলা বিশ্বৰ ভিতৰতে শ্ৰেষ্ঠ শিক্ষা কেন্দ্ৰ আছিল।

- **তক্ষশীলা (খ্ৰীষ্টপূৰ্ব ৬ষ্ঠ-৭ম শতিকা):** ইয়াক বিশ্বৰ প্ৰথম বিশ্ববিদ্যালয় বুলি গণ্য কৰা হয়। ইয়াত চিকিৎসা, ৰাজনীতি (চাণক্য ইয়াৰ শিক্ষক আছিল), ধনুৰবিদ্যা আৰু দৰ্শনৰ বিশেষ চৰ্চা হৈছিল। ই আছিল এক বিকেন্দ্ৰীকৃত শিক্ষা কেন্দ্ৰ।
- **নালন্দা (খ্ৰীষ্টীয় ৫ম শতিকা):** ই আছিল এক আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় আৱাসিক বিশ্ববিদ্যালয়। চীন, কোৰিয়া আৰু তিব্বতৰ পৰা শিক্ষাৰ্থী ইয়ালৈ আহিছিল। ইয়াৰ পুথিভঁৰাল 'ধৰ্মগঞ্জ' আছিল বিশ্ববিখ্যাত। ই বিজ্ঞান, গণিত আৰু বৌদ্ধ দৰ্শনৰ চৰ্চাৰ বাবে জনাজাত আছিল।

সুশ্ৰুতক কিয় 'অস্ত্ৰোপচাৰৰ পিতৃ' (Father of Surgery) বোলা হয়?

মহৰ্ষি সুশ্ৰুতক তেওঁৰ বৈপ্লৱিক চিকিৎসা পদ্ধতিৰ বাবে এই সন্মান দিয়া হয়:

- তেওঁৰ গ্ৰন্থ **'সুশ্ৰুত সংহিতা'**ত ৩০০তকৈ অধিক অস্ত্ৰোপচাৰৰ বিৱৰণ আছে।
- তেওঁ বিশ্বৰ ভিতৰতে প্ৰথমবাৰৰ বাবে **প্লাষ্টিক চাৰ্জাৰী** (বিশেষকৈ Rhinoplasty বা নাকৰ পুনৰ্গঠন) কৰিছিল।
- তেওঁ ১২০তকৈ অধিক অস্ত্ৰোপচাৰৰ সঁজুলিৰ (Surgical Instruments) ব্যৱহাৰ কৰিছিল।
- মৃতদেহ ব্যবচ্ছেদ (Dissection) কৰি শিক্ষাৰ্থীক শৰীৰতত্ত্ব শিকোৱাৰ প্ৰথা তেওঁৰেই আৰম্ভ কৰিছিল।

মধ্যযুগত ভাৰতীয় জ্ঞানৰ বিকাশত ভক্তি আন্দোলনৰ প্ৰভাৱ:

ভক্তি আন্দোলনে জ্ঞানক উচ্চ শ্ৰেণীৰ মাজৰ পৰা উলিয়াই আনি জনসাধাৰণৰ মাজত বিলাই দিছিল:

- **আঞ্চলিক ভাষাৰ বিকাশ:** জ্ঞানৰ চৰ্চা সংস্কৃতৰ পৰিৱৰ্তে অসমীয়া, হিন্দী, বাংলা আদি স্থানীয় ভাষাত হ'বলৈ ধৰে (যেনে— মহাপুৰুষ শংকৰদেৱৰ ৰচনা)।
- **গণতান্ত্ৰিক শিক্ষা:** জাতি-ধৰ্ম নিৰ্বিশেষে সকলোৱে শিক্ষা আৰু আধ্যাত্মিক জ্ঞান লাভৰ সুযোগ পালে।
- **সামাজিক জ্ঞান:** সমাজ সংস্কাৰ, নৈতিকতা আৰু মানৱীয়তাৰ নতুন শিক্ষা এই আন্দোলনে প্ৰদান কৰিছিল।

ভাৰতীয় স্থাপত্য বিদ্যা বা 'বাস্তু শাস্ত্ৰ'ৰ বৈজ্ঞানিক ভিত্তি:

বাস্তু শাস্ত্ৰ কেৱল বিশ্বাস নহয়, ইয়াৰ এক গভীৰ বৈজ্ঞানিক ভিত্তি আছে:

- **সৰ্বোত্তম ব্যৱহাৰ:** সূৰ্যৰ পোহৰ, বায়ু চলাচল (Ventilation) আৰু চৌপাশৰ পৰিৱেশক ব্যৱহাৰ কৰি কেনেকৈ স্বাস্থ্যসন্মত ঘৰ নিৰ্মাণ কৰিব পাৰি, তাৰ ওপৰত ই গুৰুত্ব দিয়ে।
- **চুম্বকীয় ক্ষেত্ৰ:** পৃথিৱীৰ চুম্বকীয় ক্ষেত্ৰৰ সৈতে সংগতি ৰাখি শুবলৈ বা কাম কৰিবলৈ নিৰ্দিষ্ট দিশৰ নিৰ্দেশনা ইয়াত দিয়া হয়।

- **প্ৰাকৃতিক ভাৰসাম্য:** মাটিৰ গুণাগুণ পৰীক্ষা কৰি আৰু পঞ্চভূতৰ (পৃথিৱী, জল, অগ্নি, বায়ু, আকাশ) ভাৰসাম্য ৰক্ষা কৰি নিৰ্মাণ কাৰ্য কৰাটোৱেই ইয়াৰ বিজ্ঞান।

৫. প্ৰাচীন ভাৰতীয় জ্যোতিৰ্বিজ্ঞানৰ ক্ৰমবিকাশ:

ভাৰতীয় জ্যোতিৰ্বিজ্ঞানৰ যাত্ৰা অতি প্ৰাচীন:

- **বৈদিক যুগ:** যজ্ঞৰ বাবে শুভ সময় নিৰ্ধাৰণ কৰিবলৈ নক্ষত্ৰ আৰু চন্দ্ৰৰ গতিবিধি পৰ্যবেক্ষণ কৰা হৈছিল। 'বেদাংগ জ্যোতিষ' ইয়াৰ প্ৰথম নিদৰ্শন।
- **সিদ্ধান্ত কাল:** এই সময়তে আৰ্যভট্টই প্ৰমাণ কৰিছিল যে পৃথিৱী গোল আৰু ই নিজ মেৰুদণ্ডৰ চাৰিওফালে ঘূৰে। তেওঁ গ্ৰহণৰ প্ৰকৃত কাৰণো ব্যাখ্যা কৰিছিল।
- **বৰাহমিহিৰ আৰু ব্ৰহ্মগুপ্ত:** তেওঁলোকে গ্ৰহৰ অৱস্থান নিৰ্ণয় কৰাৰ বাবে বিভিন্ন গাণিতিক সূত্ৰ আৰু যন্ত্ৰৰ উদ্ভাৱন কৰিছিল।
- **মানমন্দিৰ:** এই পৰম্পৰাই মধ্যযুগত 'যন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ'ৰ দৰে বিশাল মানমন্দিৰ নিৰ্মাণৰ পথ প্ৰশস্ত কৰিছিল।

বৰ্তমানৰ জটিল গোলকীয় সমস্যাসমূহ, বিশেষকৈ জনস্বাস্থ্য আৰু পৰিৱেশৰ সংকট সমাধানৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাৰ প্ৰাসংগিকতা অতি গভীৰ। তলত ইয়াৰ প্ৰধান দিশসমূহ আলোচনা কৰা হ'ল:

১. সামগ্ৰিক স্বাস্থ্য আৰু সুস্থতা (Holistic Health and Wellness)

আধুনিক চিকিৎসাবিজ্ঞানে কেৱল ৰোগৰ লক্ষণৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে, কিন্তু ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰাই মানুহৰ সম্পূৰ্ণ সুস্থতাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে।

- **আয়ুৰ্বেদ:** ই কেৱল দৰবৰ ব্যৱহাৰ নহয়, বৰঞ্চ আহাৰ আৰু জীৱনশৈলীৰ জৰিয়তে ৰোগ প্ৰতিৰোধ কৰাৰ এক বিজ্ঞান। বৰ্তমানৰ গোলকীয় জীৱনশৈলীজনিত ৰোগ (যেনে— মধুমেহ, উচ্চ ৰক্তচাপ) সমাধানত আয়ুৰ্বেদৰ 'দিনচৰ্চা' আৰু 'স্বাতুচৰ্চা' অতি প্ৰাসংগিক।
- **যোগ আৰু ধ্যান:** মানসিক চাপ (Stress), উদ্বেগ আৰু বিষণ্ণতা আজিৰ বিশ্বৰ অন্যতম সমস্যা। যোগ আৰু ধ্যানে মানসিক শান্তি প্ৰদান কৰাৰ লগতে শৰীৰৰ ৰোগ প্ৰতিৰোধ ক্ষমতা বৃদ্ধি কৰে বুলি আধুনিক বিজ্ঞানেও স্বীকাৰ কৰিছে।

২. পৰিৱেশ সংৰক্ষণ আৰু বহনক্ষমতা (Environmental Conservation and Sustainability)

গোলকীয় উষ্ণতা বৃদ্ধি আৰু প্ৰকৃতিৰ ধ্বংসৰ এই সন্ধিক্ষণত ভাৰতীয় পৰম্পৰাগত দৃষ্টিভঙ্গীয়ে আমাক পথ দেখুৱাব পাৰে।

- **প্ৰকৃতিৰ সৈতে একাত্মতা:** ভাৰতীয় পৰম্পৰাত প্ৰকৃতিক "মাতৃ" হিচাপে গণ্য কৰা হয়। নদী, পাহাৰ আৰু গছ-গছনিৰ পূজা কৰাৰ অৰ্থ হ'ল প্ৰকৃতিৰ প্ৰতি সন্মান জনোৱা। এই ধাৰণাটোৱে আমাক প্ৰকৃতিৰ অপব্যৱহাৰ কৰাৰ পৰা বিৰত ৰাখে।
- **অহিংসা আৰু মিতব্যয়িতা:** ভাৰতীয় দৰ্শনৰ 'অহিংসা' আৰু 'অপরিগ্রহ' (অধিক বস্তু সংগ্ৰহ নকৰা) নীতিয়ে বৰ্তমানৰ ভোগবাদী সমাজখনক নিয়ন্ত্ৰণ কৰি পৰিৱেশৰ ওপৰত পৰা হেঁচা হ্ৰাস কৰাত সহায় কৰিব পাৰে।

৩. বহনক্ষম কৃষি আৰু খাদ্য নিৰাপত্তা

ৰাসায়নিক সাৰৰ ব্যৱহাৰে মাটিৰ উৰ্বৰতা নষ্ট কৰাৰ সময়ত ভাৰতীয় পৰম্পৰাগত কৃষি পদ্ধতি অতি প্ৰাসংগিক হৈ পৰিছে।

- **পৰম্পৰাগত কৃষি (Vrikshayurveda):** প্ৰাকৃতিক সাৰৰ ব্যৱহাৰ, শস্যৰ আৱৰ্তন (Crop rotation) আৰু থলুৱা বীজ সংৰক্ষণৰ যি জ্ঞান আমাৰ পৰম্পৰাত আছে, সি বৰ্তমানৰ "জৈৱিক কৃষি"ৰ (Organic Farming) মূল আধাৰ। ই মাটি আৰু মানুহৰ স্বাস্থ্য উভয়কে সুৰক্ষা দিয়ে।

৪. গোলকীয় নৈতিকতা আৰু শান্তি

বিশ্বজুৰি চলি থকা সংঘাত আৰু বিভাজন দূৰ কৰিবলৈ ভাৰতীয় দৰ্শনৰ সাৰ্বজনীন বাৰ্তাৰ প্ৰয়োজন আছে।

- **বসুধৈৱ কুটুম্বকম (Vasudhaiva Kutumbakam):** "গোটেই বিশ্বখনেই এটা পৰিয়াল"— এই ধাৰণাটোৱে বৰ্তমানৰ গোলকীয় ৰাজনীতি আৰু সমাজত ভ্ৰাতৃত্ববোধ স্থাপনত সহায় কৰিব পাৰে। ইয়েই বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত ঐক্য আৰু শান্তি বজাই ৰখাৰ একমাত্ৰ উপায়।

৫. স্থাপত্য আৰু শক্তি সঞ্চয়

ভাৰতীয় বাস্তৱ শাস্ত্ৰৰ বৈজ্ঞানিক প্ৰয়োগৰ জৰিয়তে এনেকুৱা গৃহ নিৰ্মাণ কৰিব পাৰি য'ত কৃত্ৰিম পোহৰ বা এয়াৰ কণ্ডিচনাৰ (AC) ব্যৱহাৰ কমকৈ কৰিও আৰামদায়ক পৰিৱেশ লাভ কৰিব পাৰি। ই শক্তি সঞ্চয় আৰু গোলকীয় উষ্ণতা নিয়ন্ত্ৰণত সহায় কৰে।

উপসংহাৰ: ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা কেৱল অতীতৰ গৌৰৱ নহয়, ই হ'ল ভৱিষ্যতৰ সমাধান। ই আমাক শিকালে যে প্ৰকৃতি আৰু মানুহৰ মাজত কোনো প্ৰতিযোগিতা নাই, বৰঞ্চ সহযোগিতাৰহে প্ৰয়োজন। এই সমন্বয়ৰ বাৰ্তাই আজিৰ বিশ্বক এক সুন্দৰ আৰু সুস্থ দিশলৈ লৈ যাব পাৰে।